

Jac. Hijma ■

1 INLEIDING

Het Nederlandse Burgerlijk Wetboek is karig met informatie over meerpartijenovereenkomsten.¹ In andere twintigste-eeuwse codificaties is het beeld niet veel anders. De Italiaanse *Codice civile* heeft de naam relatief veel aandacht aan de *contratti plurilaterali* te besteden,² maar ook daar mag de oogst niet echt rijk heten.³ Voor deze houding van de wetgevers is veel te zeggen. Er bestaat niet zoiets als 'de' meerpartijenovereenkomst; veeleer vormen de meerpartijenovereenkomsten een mozaïek van contracten, elk met een eigen karakter, waarvan de totaliteit lastig valt te overzien.⁴ Bovendien is het reguliere overeenkomstenrecht meestal wel voldoende flexibel om zich aandienende knelpunten naar een oplossing te voeren. Het wekt dan ook weinig verwondering, dat ook recente regelstelsels als de *principles* dit terrein grotendeels onontgonnen laten.⁵

Voor de rechtswetenschap is hier dus een schone taak weggelegd. In dit opstel wordt onderzocht of, en zo ja wanneer, een meerpartijenovereenkomst vatbaar is voor vernietiging op grond van een wilsgebrek.⁶ Na een aantal meer

-
- Prof. mr. Jac. (Jaap) Hijma is hoogleraar burgerlijk recht aan de Universiteit Leiden.
  - 1 Te wijzen is op art. 6:213 lid 2 BW, waarover par. 2, en art. 6:279 BW, waarover par. 3.
  - 2 TM, in: *Parlementaire Geschiedenis van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek*, Boek 6, Deventer: Kluwer 1981, p. 838 (noot 1); E. Dirix, 'De meerpartijenovereenkomst', preadvies Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht in Nederland en België, TPR 1983, p. 758-759.
  - 3 Art. 1420, 1446, 1459, 1466 *Codice civile* (1942).
  - 4 H.C.F. Schoordijk, *Het algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht naar het Nieuw Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 1979, p. 556, raadt aan om 'toe te geven, dat de verschillende vormen van drie-partijen-verhoudingen zo gedifferentieerd zijn, dat een abstinie de wetgever bepaald niet misstaat.' Vgl. par. 4.
  - 5 Zo komt het in 2009 verschenen Draft Common Frame of Reference (DCFR) niet verder dan de droge melding dat een rechtshandeling (*juridical act*) eenzijdig, tweezijdig of meerzijdig (*multilateral*) kan zijn (art. II.-1:101 DCFR).
  - 6 Over het onderwerp is weinig geschreven. Zie E. Dirix, 'Meer-partijen-overeenkomsten', RW 1981/82, kolommen 1595-1598; H. Drion, 'De meerpartijenovereenkomst en zijn problemen', in: W.M. Kleyn e.a. (red.), *Lugdunum Batavorum Juri Sacrum*, Deventer: Kluwer 1982, p. 8-9; Dirix, TPR 1983, p. 775-777; recent Tàm Dang Vu, 'De totstandkoming van meerpartijenovereenkomsten vanuit een statisch oogpunt en de toetreding van nieuwe partijen', in: I. Samoy & P. Wéry (eds.), *Meerpartijenovereenkomsten/Contrats multipartites*, Brugge:

algemene beschouwingen spitst het onderzoek zich toe op de driehoeksruil, een intrigerende figuur, die door Eggens op de juridische dansvloer is geïntroduceerd.⁷

2 WILSGEBREKEN EN HUN WERKTERREIN

Het wetboek kent vier ‘wilsgebreken’: bedreiging, bedrog, misbruik van omstandigheden en dwaling. Deze worden op twee locaties geregeld: de bedreiging, het bedrog en het misbruik in art. 3:44 BW, de dwaling in art. 6:228 BW. Voor de toepasselijkheid op meerpartijenovereenkomsten is dit plaatsingsverschil niet zonder betekenis.

Art. 3:44 BW heeft een ruim werkterrein. Het beheerst alle rechtshandelingen in de zin van titel 3.2 BW, onder welk begrip ook overeenkomsten met meerdere partijen vallen.⁸ Via de schakelbepaling van art. 3:59 BW komt zelfs (analogische) toepassing op meerpartijenovereenkomsten van niet-vermogensrechtelijke aard in beeld.

Art. 6:228 BW maakt deel uit van titel 6.5 BW (Overeenkomsten in het algemeen) en is zodoende geschreven voor – verbintenisscheppende – overeenkomsten in de zin van art. 6:213 lid 1 BW. Het tweede lid van dit artikel leert, dat de wettelijke bepalingen betreffende overeenkomsten op meerpartijenovereenkomsten ‘niet toepasselijk [zijn], voor zover de strekking van de betrokken bepalingen in verband met de aard van de overeenkomst zich daartegen verzet’. Als gevolg van zijn bewoordingen maakt dit artikellid een voor het meerpartijencontract negatieve indruk (‘niet toepasselijk’). Die indruk is misleidend. Art. 6:213 lid 2 BW dient te worden gelezen en verstaan in combinatie met art. 6:213 lid 1 BW, dat de overeenkomst definieert als ‘een meerzijdige rechtshandeling, waarbij een of meer partijen jegens een of meer andere een verbintenis aangaan’. Onder deze begripsomschrijving vallen ook meerpartijenovereenkomsten; als de wetgever het anders had bedoeld, had hij van ‘tweezijdige rechtshandeling’ kunnen (en moeten) spreken.⁹ Aldus bezien zijn de artikelen van het overeenkomstenrecht – rechtstreeks – ook voor meerpartijen-

---

die Keure 2013, p. 52-53. Meer uitvoerig een afstudeerscriptie, die ik op het wereldwijde web aantrof: C. Prenger, *Wilsgebreken bij meerpartijenovereenkomsten*, UvA 2011 (www.dare.uva.nl/document/218211). Toegespitst op het derdenbeding o.a. H.C.F. Schoordijk, *Beschouwingen over drie-partijen-verhoudingen van obligatoire aard* (diss. Amsterdam UvA), Zwolle: Tjeenk Willink 1958, p. 146 e.v.; A.S. Hartkamp & C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, Deel 6-III, Algemeen overeenkomstenrecht*, Deventer: Kluwer 2014/576.

7 J. Eggens, ‘Drie-partijen-ruil’, *WPNR* 1935/3403-3404, tevens opgenomen in zijn *Verzamelde Privaatrechtelijke Opstellen*, Batavia, Noordhoff-Kolff 1938, p. 310-317. Een aanzienlijk deel van Eggens’ opstel gaat trouwens over het ‘overdrachtsrecht’ en is daarmee van fiscale aard.

8 Zie bijv. Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/7-11.

9 Art. 6:213 lid 2 BW biedt aan deze interpretatie nader steun.

overeenkomsten bedoeld, en bevat het tweede lid niet meer dan een veiligheidsklep voor situaties waarin deze ruime opzet te ambitieus blijkt te zijn. Wat het dwalingsartikel betreft kan zodoende tot uitgangspunt worden genomen dat dit ook meerpartijenovereenkomsten regeert, tenzij de aard van de (concrete) overeenkomst aan toepassing in de weg staat. Ook de minister acht de dwalingsregeling van art. 6:228 BW 'in beginsel op alle meerzijdige rechtshandelingen van toepassing'.¹⁰

3 ONTBINDING; ART. 6:279 BW

Aan de mogelijkheid een meerpartijenovereenkomst te vernietigen wegens een wilsgebrek besteedt de wetgever geen bijzondere aandacht. Opvallenderwijs gaat de wet wél in op de mogelijkheid een meerpartijenovereenkomst te *ontbinden* wegens een tekortkoming (art. 6:279 BW). Aangezien vernietiging en ontbinding verwante rechtsfiguren zijn,¹¹ rijst de vraag of de voor ontbinding gegeven regels wellicht ook voor vernietigingsvragen houvast bieden.

Het artikel luidt als volgt.

'Art. 279 BW

1. Op overeenkomsten waaruit tussen meer dan twee partijen verbintenissen voortvloeien, vinden de bepalingen betreffende wederkerige overeenkomsten met inachtneming van de volgende leden overeenkomstige toepassing, voor zover de aard van de overeenkomst zich daartegen niet verzet.
2. De partij die een verbintenis op zich heeft genomen ter verkrijging van een daartegenover van een of meer der andere partijen bedongen prestatie, kan haar recht op ontbinding gronden op een tekortkoming in de nakoming van de verbintenis jegens haarzelf.
3. Schiet een partij met samenhangende rechten en verplichtingen zelf tekort in de nakoming van haar verbintenis, dan kunnen in ieder geval de overige partijen gezamenlijk de overeenkomst ontbinden.'

Het eerste lid maakt aanstonds duidelijk dat het artikel is opgenomen in verband met de specifieke reikwijdte van de ontbindingsregeling. Ontbinding is niet bij alle obligatoire overeenkomsten mogelijk, maar alleen bij *wederkerige*, waarbij elk van beide partijen een verbintenis op zich neemt ter verkrijging van de prestatie waartoe de wederpartij zich daartegenover jegens haar ver-

---

10 MvA II, in: *Parlementaire Geschiedenis van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek*, Boek 3, Deventer: Kluwer 1981, p. 222.

11 Nader A. Hammerstein & J.B.M. Vranken, *Beëindigen en wijzigen van overeenkomsten*, Mon. BW A10, Deventer: Kluwer 2003.

bindt (art. 6:261 lid 1 BW).¹² De in de woorden ‘beide partijen’ besloten liggende beperking tot tweepartijenrelaties wordt door art. 6:279 lid 1 BW gerelativeerd: ook overeenkomsten tussen méér dan twee partijen komen voor ontbinding in aanmerking. Deze verbreding neemt niet weg, dat meerpartijenovereenkomsten waarbij de rechten en plichten over meerdere hoofden zijn verspreid, een probleem (blijven) opleveren in het licht van de constatering dat de wet de ontbinding structureel aan wederkerigheid koppelt. Het is dit laatste probleem, dat in het tweede en derde lid van het artikel (gedeeltelijk) van een oplossing wordt voorzien.¹³

Al met al is art. 6:279 BW dermate op de eis van wederkerigheid – en de wens die niet te strikt door te voeren – georiënteerd, dat het artikel ons weinig te zeggen heeft op terreinen die, zoals dat van de wilsgebreken, van meet af aan al niet met dat vereiste zijn behept. De potentiële gedachte dat art. 6:279 BW analogisch op vernietigbaarheden zou kunnen worden toegepast, snijdt systematisch geen hout. Hooguit kan men in een meer algemene zin inspiratie aan het artikel ontleen: het laat zien dat men in geval van meerpartijenovereenkomsten (enigszins) soepel mag omgaan met het wettelijke instrumentarium, dat door de wetgever meestal niet op zijn bruikbaarheid voor die contracten is doorgerekend.

4 MEERPARTIJOVEREENKOMSTEN

De meerpartijenovereenkomsten vormen een zeer gevarieerd, lastig in kaart te brengen, rechtsterrein. Wat de typologie betreft beperk ik mij tot enige algemene observaties, die voortbouwen op hetgeen door Dirix in diens preadvies is opgetekend.¹⁴

In de eerste plaats bestaan er vele meerpartijencontracten die qua type *tweepartijenovereenkomsten* zijn. Het gaat hier om contracten die analytisch gezien slechts twee partijposities kennen, maar waarbij een (of beide) van deze posities in het concrete geval door twee of meer personen wordt (worden) ingenomen. Een voorbeeld is de door twee kopers gesloten koop, waarbij de verkoper aan beiden moet leveren en beiden tot prijsbetaling zijn gehouden. Bij dit type meerpartijenovereenkomst doet zich een pluraliteit van schuldenaren en/of een pluraliteit van schuldeisers voor, waaraan de wet aandacht besteedt in art. 6:6 e.v. BW.

---

12 Art. 6:261 lid 2 BW bevat een schakelbepaling voor ‘andere rechtsbetrekkingen die strekken tot het wederzijds verrichten van prestaties’, en breidt daarmee het werkkerrein enigszins uit.

13 Bij het opstellen van art. 6:279 BW heeft de wetgever vooral gedacht aan het aanvaarde derdenbeding, dat in het licht van art. 6:254 BW een meerpartijenovereenkomst oplevert; TM en MvA II, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 6, 1981, p. 1044-1050.

14 Dirix, *TPR* 1983, p. 763-769. Vgl. Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/536-540.

Aan de andere kant van het spectrum staan de meerpartijencontracten die typologisch juist als *veelpartijenovereenkomsten* kunnen worden gekwalificeerd. Dit zijn overeenkomsten die weliswaar tussen twee of drie partijen kunnen bestaan, maar naar hun aard geschikt zijn om vele partijen te accommoderen. Men denke aan allerlei contractuele samenwerkingsvormen,¹⁵ zoals de maatschap.¹⁶

Min of meer tussen deze beide polen in ligt een bonte groep contracten waarin de meest eigen-aardige meerpartijenovereenkomsten samenkomen: overeenkomsten die naar hun aard meer dan twee, maar niet véél meer dan twee partijen kennen. Typologisch zou men deze, met een wat schurende term, als *weinigpartijenovereenkomsten* kunnen aanduiden.¹⁷ Binnen deze groep vallen 'asymmetrische' en 'symmetrische' contracten te onderscheiden,¹⁸ al naar gelang van de vraag of, kort gezegd, de rechten en plichten onregelmatig of veeleer regelmatig over de contractspartijen zijn verdeeld. Standaardvoorbeeld van een asymmetrische meerpartijenovereenkomst is het aanvaarde derdenbeding, welke figuur de wetgever tot het opnemen van art. 6:279 BW heeft geïnspireerd.¹⁹ Het prototype van een *symmetrische* contractuele relatie met meer dan twee partijen is de driepartijenruil ('driehoeksruil'). Het is deze laatste figuur, waarop ik in het vervolg van dit opstel het vizier wil richten. Is dit type overeenkomst vatbaar voor vernietiging wegens een wilsgebrek en, zo ja, welke bijzonderheden doen zich voor?²⁰

5 DRIEHOEKSRUIL

De driehoeksruil is een 'echte', intrigerende, meerpartijenovereenkomst.²¹ Een voorbeeld. A, B en C, wonende in verschillende delen van het land, willen

---

15 De vernietiging van een samenwerkingsovereenkomst op grond van een wilsgebrek is in de rechtspraak niet onbekend; zie bijv. Hof Amsterdam 25 juni 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:1851 (Projectontwikkeling). Vgl. HR 15 april 1977, NJ 1978/163 (*Staalcom/Neher*; toetreding tot samenwerkingsverband) en de noot van J.M.M. Maeijer daarbij.

16 Art. 7A:1655 e.v. BW. Meer voorbeelden noemt Dirix, *TPR* 1983, p. 766-768.

17 De aanduiding 'weinig' wordt hier gebruikt in tegenstelling tot enerzijds 'twee' en anderzijds 'veel', en heeft daarmee de – atypische – betekenis van 'drie of wat meer'.

18 Het beeld van de (a)symmetrie komt naar voren in de TM, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 6, 1981, p. 1044-1047; Dirix, *TPR* 1983, p. 763 e.v. Meestal lijkt de kwalificatie 'symmetrisch' beperkt te worden gehouden tot gevallen waarin typologisch slechts twee partijposities bestaan. Ik zou de term wat ruimer willen nemen en er ook gevallen onder willen vatten waarin – zoals bij de driehoeksruil – drie (of meer) partijposities bestaan die ruwweg evenwichtig uit rechten en plichten zijn samengesteld. In vergelijkbare zin J.G.A. Linssen, 'Samenhangende rechtsverhoudingen in het contractenrecht', *NJB* 1995, p. 1266.

19 Zie par. 3.

20 Vgl. TM, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 6, 1981, p. 838.

21 Zie over dit overeenkomststype, naast het hierboven genoemde opstel van Eggens: H.C.F. Schoordijk, *diss.*, 1958, p. 61-63; Dirix, *TPR* 1983, p. 765 (met als voorbeeld een driepartijenpostzegelruil); Schoordijk 1979, p. 554-556.

naar elders verhuizen. Zij sluiten gedrieën één overeenkomst, die twee kern-elementen bevat. Het eerste element is, dat A zijn huis zal leveren aan B, B zijn huis zal leveren aan C, en C zijn huis zal leveren aan A. Het tweede element ziet op de tegenprestatie. A's huis is getaxeerd op € 150.000, B's huis op € 200.000 en C's huis op € 250.000. Partijen spreken af de waardeverschillen recht te trekken, en wel aldus, dat A (die het goedkoopste huis inlevert en het duurste huis ontvangt) € 50.000 zal bijbetalen aan B, en bovendien € 50.000 zal bijbetalen aan C.

De beschreven overeenkomst kan als een mengvorm van ruil (huis versus huis) en koop (huis versus geld) worden gekwalificeerd.²² Omdat het ruil-karakter het meest nadrukkelijk aanwezig is, zal ik de betiteling driehoeksruil aanhouden.

6 BEDROG

A is door C bedrogen. C's huis verzakt; hij heeft de groeiende scheuren door een betimmering aan het gezicht onttrokken en tegenover A juist de soliditeit van de bouw benadrukt. De taxatie heeft dit gebrek niet aan het licht gebracht. Als A had geweten hoe de vork in de steel stak, had hij de overeenkomst niet (op deze voorwaarden) gesloten. B was bij de contacten over C's huis op geen enkele wijze betrokken.

Art. 3:44 BW is op deze overeenkomst rechtstreeks van toepassing.²³ Dit artikel verlangt dat 'iemand' door opzettelijke misleiding een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt (lid 3). Art. 3:44 lid 3 BW wijkt hier af van het oude wetboek,²⁴ dat, in navolging van de Code civil,²⁵ eiste dat het bedrog 'door eene der partijen' was gebezigd. Deze woorden werden algemeen gelezen als 'door de wederpartij', maar lieten op zichzelf een ruimere opvatting toe.²⁶ Wat daarvan zij, naar huidig recht, waarin 'iemand' voldoende is, staat buiten kijf dat (ook) misleiding door medecontractant C bedrog oplevert in de zin der wet.

Bedrog maakt de overeenkomst vernietigbaar (art. 3:44 lid 1 BW). Kan A deze meerpartijenovereenkomst probleemloos vernietigen?²⁷ Uitgangspunt

---

22 Vgl. Jac. Hijma, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, Deel 7-I*, Koop en ruil*, Deventer: Kluwer 2013/9. Op het ruilelement vinden de koopartikelen overeenkomstige toepassing (art. 7:50 BW).

23 Zie par. 2.

24 Art. 1364 BW (oud).

25 Art. 1116 Cc.

26 Daaromtrent Jac. Hijma, in: A.R. Bloembergen & W.M. Kleijn (red.), *Contractenrecht*, Deventer: Kluwer (losbladig), onderdeel II, nr. 1502.

27 Wat de formele kant betreft geldt, dat A zijn vernietigingsverklaring zowel tot B als tot C zal moeten richten (art. 3:50 lid 1 BW). Vgl., bij een ander overeenkomststype, Rb. Amsterdam 21 maart 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BW6445, *NJF* 2012/292.

moet zijn dat A's probleem, en daarmee in eerste instantie ook zijn vernietigingsbevoegdheid, beperkt is tot zijn eigen deelname. Nu A de door hem ontvangen woning zal moeten teruggeven aan C en hij de door hem afgestane woning zal moeten terugkrijgen van B, terwijl hij bovendien zijn bijbetalingen zal moeten terugontvangen, is het zonneklaar dat in casu de contractuele componenten onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.²⁸ Als A vernietigt, zal hij dus de gehele overeenkomst vernietigen; alle huizen en geldsommen dienen te worden teruggegeven.²⁹ Ten opzichte van C (bedrieger) is een en ander zonder twijfel gerechtvaardigd. Jegens B liggen de kaarten anders. Hij heeft aan het bedrog part noch deel, en ziet niettemin zijn nieuwe woning aan zich ontvallen (en zijn oude woning terugkeren).³⁰

7 VERVOLG; MEDEPARTIJ ONWETEND

Nu bevat het wilsgebrekartikel een vijfde (en laatste) lid, dat als volgt luidt.

Art. 3:44 lid 5 BW

'Indien een verklaring is tot stand gekomen door bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden van de zijde van iemand die geen partij bij de rechtshandeling is, kan op dit gebrek geen beroep worden gedaan jegens een wederpartij die geen reden had het bestaan ervan te veronderstellen.'

Is deze bepaling in dit geval (ten gunste van B) van toepassing? Naar de tekst genomen niet: het bedrog is verricht door contractant C en dus niet door 'iemand die geen partij bij de rechtshandeling is'. Naar de geest genomen echter kan men twijfelen. De geciteerde bepaling berust op de gedachte dat de contractspartij die geen reden had om onregelmatigheden bij de wilsvorming te veronderstellen, aanspraak heeft op bescherming in dat vertrouwen. In de Toelichting schrijft Meijers:³¹

---

28 Vgl. art. 3:41 BW (partiële nietigheid).

29 Zulks op de grondslag van art. 6:203 e.v. BW (onverschuldigde betaling); de vernietiging werkt immers terug tot het tijdstip waarop de overeenkomst werd gesloten (art. 3:53 lid 1 BW). Volledigheidshalve zij art. 3:53 lid 2 BW gereleveerd, dat aangeeft dat de rechter desgevraagd aan een vernietiging geheel of ten dele haar werking kan ontzeggen. In dit soort situaties is van die bepaling weinig heil te verwachten. Zij ziet op belemmeringen van incidentele aard, en is bedoeld noch geschikt om principiële juridische kwesties – zoals hier aan de orde – op te lossen. Vgl. Jac. Hijma, *Nietigheid en vernietigbaarheid van rechtshandelingen* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1988, p. 203-211. Bovendien is niet denkbaar hoe langs deze weg B zou kunnen worden ontzien, nu sprake is van een carrousel, waarvan niet één deel onaangeroerd kan blijven.

30 Als ook B bedrieglijk heeft gehandeld, kan A de overeenkomst stellig vernietigen. Art. 3:44 BW is toepasselijk (par. 2), aan de eisen van het artikel is voldaan, en lid 5 (waarover par. 7) is in dat geval buiten de orde. Evenzo Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/537.

31 TM, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 3, 1981, p. 211.

‘Evenals de wederpartij beschermd wordt, die niet kon weten, dat de contractant geheel geen wil had om het contract te sluiten, wordt hij ook beschermd, wanneer hij niet weten kon, dat die wil een gebrekkige was.’

Het is interessant te constateren dat naderhand, in de laatste fase van de vaststellingswetgeving, juist met het oog op wilsgebreken bij een meerpartijenovereenkomst een verduidelijking in het vijfde lid is aangebracht. Deze ingreep, die de vigerende wettekst heeft opgeleverd, is door de minister als volgt toegelicht:³²

‘De redactie van het vijfde lid is enigszins gewijzigd met het oog op het geval dat de verklaring die door bedreiging, bedrog of misbruik van omstandigheden is tot stand gekomen, was gericht op het tot stand brengen van een rechtshandeling tussen meer dan twee partijen. Men denke bijvoorbeeld aan de verdeling van een gemeenschap met meer dan twee deelgenoten. De onderhavige bepaling dient slechts dan van toepassing te zijn, wanneer de bedreiging, het bedrog of het misbruik van omstandigheden van de zijde van een ander dan deze partijen is tot stand gekomen. In de nieuwe redactie komt dit duidelijker uit’.

Kortom: een onwetende contractspartij wordt alleen tegen een beroep op bedrog beschermd, wanneer de misleiding daadwerkelijk *van buiten* is gekomen.³³ Dit door de wetgever ingenomen standpunt valt m.i. te onderschrijven, ook met betrekking tot een driehoeksruil. Waar tussen A (het slachtoffer, dat vernietiging wil) en B (de onwetende medepartij, die het contract wenst te behouden) moet worden gekozen, heeft A – en daarmee vernietigbaarheid – de beste papieren. Voor deze uitkomst pleit allereerst het (zowel in algemene zin als voor betrokkene) ernstige karakter van bedrog, met in het verlengde daarvan de gedachte dat bedrogslachtoffers een robuuste bescherming verdienen. Toegespitst op B past vervolgens de observatie dat hij weliswaar het bedrog kende noch behoorde te kennen, maar toch in zoverre iets met het probleem van doen heeft, dat hij met de beide anderen in een driepartijenrelatie is gestapt en zich in zoverre ook met de bedrieger heeft gecompromitteerd.³⁴ In dit licht is het geen onduidelijke hardheid om aan B de overeenkomst te ontnemen, terwijl hij haar had kunnen behouden (ex lid 5) indien het bedrog van een buitenstaander was uitgegaan.

In de marge teken ik aan dat de bedrogene, ingeval hij ondanks alles aan zijn nieuwe woning mocht zijn gehecht, ervoor kan kiezen het contract in stand

32 NvW, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 3, 1981, p. 214.

33 Met de verkorte aanduiding ‘onwetend’ doel ik op iemand die het (wils)gebrek niet kent en het evenmin behoeft te kennen (vgl. art. 3:11 BW). In de (o.a. in het opschrift van deze paragraaf gebruikte) samenstelling ‘onwetende medepartij’ verwijst het woord ‘medepartij’ naar de andere wederpartij dan de bedrieger.

34 Vgl. art. II.-7:208 DCFR, dat bedrog (c.a.) door ‘a third person [...] who with a party’s assent is involved in the making of a contract’ toerekent aan de bedoelde partij.

te laten en vergoeding van zijn schade te bewerkstelligen langs de weg van de onrechtmatige daad (art. 6:162 BW).³⁵ Het opzettelijk misleiden van een ander is vrijwel per definitie in strijd met hetgeen in het maatschappelijk verkeer jegens die ander betaamt.³⁶

8 BEDREIGING

De situatie bij bedreiging (art. 3:44 lid 2 BW) loopt met die bij bedrog in de pas. Bedreiging door 'iemand' is voldoende, en een onwetende medepartij wordt niet beschermd als de bedreiging van een van de contractanten is uitgegaan (art. 3:44 lid 5 BW).³⁷

9 MISBRUIK VAN OMSTANDIGHEDEN; AANPASSING

Het vorenstaande geldt eveneens bij misbruik van omstandigheden (art. 3:44 leden 4 en 5 BW). Te dien aanzien bevat de wet evenwel een bijzonderheid: op verlangen van een der partijen kan de rechter, in plaats van een vernietiging uit te spreken, de gevolgen van de overeenkomst ter opheffing van het nadeel wijzigen (art. 3:54 lid 2 BW).³⁸

Aldus kan een partij op prijsaanpassing aansturen, met instandhouding van de verdere overeenkomst.³⁹ Zeker bij een meerpartijenovereenkomst biedt deze weg vergezichten. Als het misbruik in een financieel nadeel heeft geresulteerd, zal de rechter door een herwaardering van de bijbetalingsplicht het nadeel van het slachtoffer kunnen wegnemen en zodoende de driehoeksruil kunnen sauveren.

In gevallen waarin duidelijk is dat het slachtoffer zonder het misbruik van omstandigheden het contract in het geheel niet zou hebben gesloten, brengt art. 3:54 lid 2 BW geen baat. Het nadeel is dan alomvattend, en kan niet door een financiële correctie worden opgeheven.⁴⁰ Wanneer op dit punt twijfel resteert, zou ik menen dat – als de medepartij het misbruik kende noch behoorde te kennen – de rechter het voordeel van die twijfel aan de medepartij mag

---

35 HR 18 september 1992, NJ 1992/747 (*Keizer/Van Andel*); zie tevens A-G Timmerman, conclusie voor HR 18 november 2011, RvdW 2011/1422, ECLI:NL:PHR:2011:BS1706, sub 4.22. De benadeelde zal niet zelden ook – met verlating van het bedrogkader – op grond van art. 6:74 BW (wanprestatie) schadevergoeding kunnen vorderen.

36 Vgl. MvA II, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 3, 1981, p. 213 ('in de regel').

37 Zie par. 7.

38 Art. 3:54 lid 1 BW bevat een – ook interessante – buitengerechtigde pendant.

39 Nader o.a. Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/629-633, met verdere verwijzingen.

40 Zie voor 'alomvattend nadeel' tegenover 'localiseerbaar nadeel' Jac. Hijma, *diss.*, 1988, p. 184.

gunnen en dienvolgens tot een financiële bijschaving van het contract mag besluiten.⁴¹

10 AANPASSING BIJ BEDREIGING EN BEDROG

De wet beperkt de mogelijkheid van rechterlijke contractsaanpassing tot misbruik van omstandigheden (art. 3:54 lid 2 BW) en dwaling (art. 6:230 lid 2 BW).⁴² Degene die het slachtoffer is geworden van bedreiging of bedrog behoort, zo leert de wetsgeschiedenis, steeds vrij te zijn om zijn rechtsverhouding met de bedrieger of bedreiger te verbreken.⁴³ Ik ben door dit argument niet overtuigd. Het verschil met misbruik van omstandigheden is groot noch principieel, en het wettelijke vereiste van nadeelopheffing belichaamt een doeltreffende rem op onmatig rechterlijk enthousiasme. Met Schoordijk⁴⁴ zou ik menen dat het tweetal vermelde wetsbepalingen, en dan met name art. 3:54 lid 2 BW, zich leent voor analogische toepassing in situaties van bedreiging of bedrog.⁴⁵ Ook voor meerpartijovereenkomsten – en de daarbij soms aanwezige onwetende medepartijen – biedt zulks perspectief. Als in de geschetste casus A's benadeling bijvoorbeeld € 30.000 belooft, kan dit nadeel worden geëcarteerd door A's betalingsplicht aan C met dat bedrag te verlagen. Het contract blijft dan verder in stand.

11 Vernietiging, Aanpassing, Onwetendheid

Intussen vraag ik mij af hoe de geschetste 'kleinere' oplossing, waarbij de overeenkomst als zodanig overleeft, zich verhoudt tot de bescherming van de onwetende medepartij zoals vervat in art. 3:44 lid 5 BW. De wet geeft aan dat wanneer aan de eisen van lid 5 is voldaan, 'op dit gebrek geen beroep [kan] worden gedaan [...]'. Aldus bezien valt voor vernietiging en contractsaanpassing op hetzelfde moment het doek; voor beide immers is *bottleneck* dat het slachtoffer zich op het gebrek kan beroepen. Nu de wetgever specifiek aan de vernietigingsmogelijkheid zal hebben gedacht,⁴⁶ zou men het vijfde

---

41 Aldus zou hier een – verre – echo van art. 3:44 lid 5 BW (bescherming onwetende partij) opklinken; vgl. par. 7.

42 Over art. 6:230 lid 2 BW handelt par. 15.

43 Eindverslag I, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 3, 1981, p. 240; MvA II, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 6, 1981, p. 914.

44 H.C.F. Schoordijk, 'Enige aspecten van sancties op vernietigbare rechtshandelingen (artt. 3.2.17b en 3.2.17c N.B.W.)', *WPNR* 1985/5737, p. 307; H.C.F. Schoordijk, *Vermogensrecht in het algemeen*, Deventer: Kluwer 1986, p. 183.

45 Nader Jac. Hijma, *diss.*, 1988, p. 188-191.

46 Bedacht zij dat bij bedreiging en bedrog vernietiging, in de ogen van de wetgever, de enige sanctie is (par. 10).

lid echter ook – naar zijn strekking – aldus kunnen opvatten, dat de *vernietigbaarheid* niet tegen een onwetende medepartij kan worden ingeroepen. In art. 3:54 lid 2 BW zal de tournure ‘in plaats van een vernietiging uit te spreken’ dan dienovereenkomstig vrij moeten worden geïnterpreteerd. Deze rekkelijke interpretatie heeft het voordeel, dat in gevallen waarin een onwetende medepartij figureert ruimte voor een financiële correctie blijft bestaan, met instandhouding van het verdere contract.

12 DWALING

Stel nu dat A bij het aangaan van de driehoeksruil in dwaling heeft verkeerd. C, wiens perceel A heeft verkregen, heeft verzuimd hem deelgenoot te maken van zijn vermoeden dat de tuin achter de woning (als gevolg van activiteiten van C’s rechtsvoorganger) met zware metalen is verontreinigd. A wil het contract vernietigen op grond van art. 6:228 lid 1 sub b BW (schending mededelingsplicht). Zal hij daarin slagen?

Bij dwaling ligt de situatie anders dan bij de overige drie – ‘zwaardere’ – wilsgebreken. De dwaling moet zijn te wijten aan een inlichting van de wederpartij (lid 1 sub a) of aan de schending door de wederpartij van een mededelingsplicht (lid 1 sub b), dan wel de wederpartij moet van dezelfde onjuiste veronderstelling zijn uitgegaan (lid 1 sub c). Anders dan bij bedreiging, bedrog en misbruik van omstandigheden, komt de (rol van de) *wederpartij* hier dus al ter sprake *binnen* de vraag of aan de voor een vernietiging geldende eisen is voldaan.⁴⁷ Dit verschil weerspiegelt de voorzichtigheid waarmee de wetgever de dwaling heeft benaderd. Hij heeft haar regeling ondergebracht bij de (obligatoire) *overeenkomst*, waar structureel een wederpartij aanwezig is aan wier doen en laten kan worden gerefereerd. Samengevat komt het stelsel erop neer, dat de wederpartij de dwaling moet hebben bevorderd (lid 1 sub a-b) of gedeeld (lid sub c).

De wetgever heeft hierbij de standaardsituatie, met één wederpartij, voor ogen gehad. Hoe te oordelen bij een meerpartijenovereenkomst? Twee redeneringen dienen zich aan, die cirkelen rond het lidwoord ‘de’ in het zinsdeel ‘de wederpartij’. In de eerste plaats kan men betogen dat het wederpartijvereiste de – negatieve – betekenis heeft van ‘niet door een buitenstaander’, zodat aan deze toets is voldaan als één van de contractanten de dwaling heeft bevorderd of gedeeld. In de tweede plaats echter kan men het aldus zien, dat de woorden ‘de wederpartij’ – positief – behelzen dat de wetgever een vernietiging slechts gerechtvaardigd acht jegens een partij die *zelf*, doordat hij de dwaling heeft bevorderd of gedeeld, bij die dwaling is betrokken. In de eerste lezing kan de dwaling ook jegens een onwetende medepartij worden ingeroe-

---

47 Vgl. par. 6 e.v. (‘iemand’).

pen, in de tweede lezing niet. Zodoende is de vernietigbaarheid van de (gehele) overeenkomst in het geding.

Teneinde tussen deze twee benaderingswijzen te kunnen kiezen, dienen wij te onderzoeken welke rol de wederpartij precies speelt binnen de dwalingsregeling.

13 VERVOLG; POSITIE WEDERPARTIJ

Art. 6:228 BW is niet alleen anders geformuleerd en opgebouwd dan zijn voorganger (art. 1358 BW (oud)),⁴⁸ maar ook anders onderheid. Naar het oude wetboek had de dwaling, evenals bedreiging en bedrog, het karakter van een wilsgebrek (*vice du consentement*). In die benadering is het de smet aan het wilsvormingsproces, die de vernietiging rechtvaardigt. Deze lijn is zichtbaar in art. 3:44 BW, dat ten aanzien van de veroorzakende persoon geen bijzonderheden aandraagt ('iemand'). Met betrekking tot de dwaling echter zijn in de nieuwe wet de bakens verzet. Art. 6:228 lid 1 sub a en b BW vinden hun grond in het feit dat de wederpartij de dwaling *zelf* heeft bevorderd, zodat de overeenkomst haar mag worden ontnomen. Deze ontwikkeling werd reeds in 1922 door Meijers verwoord:⁴⁹

'Zoo blijken grondslag voor een vordering wegens dwaling omtrent de zelfstandigheid der zaak op te leveren: onjuiste opgaven, niet-naleving van een mededeelingsplicht en het ontbreken van die eigenschappen, die men op grond van het aanbod als normaal had mogen verwachten. Aldus is in de theorie der dwaling het zwaartepunt bezig zich te verplaatsen; niet op een bescherming, die een partij, die zich grovelijk vergist, nodig heeft, maar op een tekortkoming der wederpartij – men behoeft daarbij nog niet altijd aan wanpraestatie te denken – valt meer en meer de nadruk.'

Ook andere schrijvers, met name Van Oven,⁵⁰ De Grooth⁵¹ en Van Dunné,⁵² hebben betoogd dat de vernietigbaarheid een sanctie vormt op foutief gedrag van de wederpartij.

Van deze omslag in het dwalingsdenken zijn de eerste twee rubrieken van art. 6:228 lid 1 BW het resultaat. De Toelichting-Meijers draagt, toegesneden

48 Art. 1358 BW (oud) is ontleend aan art. 1110 Code civil.

49 E.M. Meijers, 'Opmerkingen omtrent het leerstuk der dwaling', *WPNR* 1922/2749-2752, sub IX; tevens opgenomen in E.M. Meijers, *Verzamelde Privaatrechtelijke Opstellen, Deel III*, Leiden: Universitaire Pers 1955, p. 106-130 (citaat p. 122).

50 J.C. van Oven, 'Wilsgebreken, goede trouw en oorzaak', *WPNR* 1932/3240-3243; J.C. van Oven, 'Het dwalingsarrest van 19 juni 1959 (De Kantharos van Stevensweert)', *NJB* 1959, p. 637-644.

51 G. de Grooth, *De invloed van dwaling op rechtshandelingen*, preadvies Broederschap der Candidaat-Notarissen, Den Haag: Belinfante-Schinkel 1948, p. 58-84.

52 J.M. van Dunné, 'De heroriëntatie bij dwaling', *WPNR* 1968/4978-4981.

op door de wederpartij aangedragen inlichtingen, de volgende argumentatie aan:⁵³

‘Het is immers redelijk dat een partij die bij de onderhandelingen over het aangaan van een overeenkomst door haar onjuiste inlichtingen een dwaling bij haar wederpartij opwekt zonder welke deze niet of niet op dezelfde voorwaarden zou hebben gecontracteerd, in beginsel het risico draagt dat de aldus in dwaling gebrachte de op deze wijze tot stand gekomen overeenkomst vernietigt.’

Vergelijking met het Engelse recht biedt nadere steun:⁵⁴

‘Van dit redelijk standpunt gaat het Engelse leerstuk van de “misrepresentation” uit, en de aan die leer ten grondslag liggende gedachte is in de Nederlandse rechtspraak in een groot aantal “dwalingsgevallen” redengevend geweest voor het nietig verklaren van overeenkomsten wegens “dwaling in de zelfstandigheid van de zaak”.’

Voor situaties waarin de wederpartij een inlichting verschaft of een spreekplicht schond – kortom: voor het leeuwendeel van de dwalingscasus – is daarmee de wilsgebrekgedachte op de achtergrond geraakt. Alleen in art. 6:228 lid 1 sub c BW staat de ontspoorde wil van de dwalende nog centraal, maar ook daar verschijnt meteen de wederpartij ten tonele: zij moet van dezelfde dwaling zijn uitgegaan, hetgeen wil zeggen dat de verkeerde veronderstelling ook aan haar zijde een rol moet hebben gespeeld bij de totstandkoming van de overeenkomst.⁵⁵

Wanneer één wederpartij (C) de dwaling (van A) bevordert of deelt, kan het zich uiteraard voordoen dat de andere wederpartij (B) begrijpt of moet begrijpen dat A de overeenkomst onder invloed van dwaling dreigt aan te gaan. In deze situatie zal B behoren te voorkomen dat A de overeenkomst in dwaling tot stand brengt; zijn stilzwijgen levert een spreekplichtschending op.⁵⁶ Dan zijn A’s medecontractanten *beiden* bij de dwaling betrokken in de

---

53 TM, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 6, 1981, p. 902.

54 TM, t.a.p. Nader over *misrepresentation* en *mistake* H.G. Beale, in: H.G. Beale (Gen. Ed.), *Chitty on Contracts*, Volume I, London: Sweet & Maxwell 2012, Chapters 5-6; J. Cartwright, *Misrepresentation, Mistake and Non-Disclosure*, London: Sweet & Maxwell 2012; W.J. Zwalve, *C. Æ. Uniken Venema’s Common Law & Civil Law*, Den Haag: Boom 2008, p. 564-578.

55 MvA II, in: *Parl. Gesch. NBW*, Boek 6, 1981, p. 910.

56 Vgl. HR 7 december 1984, NJ 1985/771 m.nt. C.J.H. Brunner (Türk/Van den Berg). Het arrest betreft een huurovername (driepartijenovereenkomst), waarbij de nieuwe huurder niet wist dat het pand spoedig zou worden onteigend en gesloopt. Voor de verhuurder werd geen spreekplicht aangenomen, omdat de huurder zelf op de hoogte had moeten zijn en ook de afgaande huurder hem op de hoogte had kunnen brengen. Ik kan mij beter vinden in de visie van annotator Brunner: de verhuurder had wél een spreekplicht, nu hij geen goede grond had aan te nemen dat de nieuwe huurder (door de oude) was ingelicht.

zin van art. 6:228 lid 1 BW, zodat over de volle breedte aan de voor vernietiging geldende vereisten is voldaan.⁵⁷

De kwestie komt op scherp te staan wanneer bij één van de beide andere contractspartijen géén betrokkenheid bij de onjuiste veronderstelling aanwijsbaar is.

14 VERVOLG; MEDEPARTIJ ONWETEND

De principiële plaats die de wet bij dwaling aan het doen en laten van de wederpartij toebedeelt heeft als consequentie, dat bij een driehoeksruil waarbij de ene wederpartij de dwaling heeft bevorderd of gedeeld, terwijl de andere wederpartij volledig daarbuiten is gebleven, er materieel slechts ‘half’ aan de wettelijke eisen is voldaan, zodat een beroep op dwaling ook slechts ‘half’ is gerechtvaardigd. Voor vernietiging is zo’n halve eisenvervulling, met een halve niet-vervulling als complement, ontoereikend. Er rest de dwalende weinig anders dan schadevergoeding te zoeken bij degene die hem op het verkeerde been heeft gezet.⁵⁸

Hier treedt een verschil aan het licht met bedrog (c.a.), waar betrokkenheid van de wederpartij juist niet de status van vereiste heeft.⁵⁹ Dit verschil oogt ongemakkelijk. De vraag dringt zich op, of de wederpartij-eis bij dwaling wel zo zwaar moet worden doorgevoerd. Een flexibeler benadering lijkt mogelijk. De sleutel ligt in de ratio van het besproken vereiste, die aldus kan worden verwoord dat niet-betrokken wederpartijen bescherming verdienen tegen het verlies van een overeenkomst die door hen (vermoedelijk) positief wordt gewaardeerd.

Dwaling is niet, zoals bedrog, een kwalijke praktijk waartegen het recht moet optreden. Dwaling is op zichzelf ‘slechts’ een misslag bij het contracteren. De wettelijke vereisten vormen een schild ten behoeve van anderen, die aan de handeling hechten. Ter bescherming van die anderen (in casu: van de onwetende medepartij) is het niet noodzakelijk om de zware vorm van een *vereiste voor vernietiging* te kiezen. De – lichtere – vorm van een *correctie* volstaat. In deze benadering is ook wanneer slechts één wederpartij bij de dwaling is betrokken het contract in principe vernietigbaar, met dien verstande dat deze vernietigbaarheid niet kan worden ingeroepen tegen een medepartij die geen reden had het bestaan van de dwaling te veronderstellen. Aldus komt men in wezen uit bij een (zeer) analogische toepassing van art. 3:44 lid 5 BW. Deze analogie kent meerdere lagen: niet alleen dient de stap van bedrog c.a.

57 Over de toepasselijkheid van art. 6:228 BW op meerpartijenovereenkomsten par. 2.

58 Mogelijkheden daartoe bieden, onder omstandigheden, art. 6:162 BW (onrechtmatige daad) en – in uitvoeringskader – art. 6:74 BW (wanprestatie).

59 Zie par. 6. Interessant is intussen, dat art. II.-7:208 DCFR (*Third persons*) één regeling treft voor dwaling en de overige wilsgebreken gezamenlijk.

naar dwaling te worden gezet, maar ook moet een 'persoonsverschil' worden overbrugd: lid 5 ziet op (wangedrag van) buitenstaanders, terwijl het hier om (betrokkenheid van) binnenstaanders gaat.

De keuze voor een *correctie* (in plaats van een vereiste) heeft als voordeel, dat zij de alternatieve oplossing van rechterlijke contractaanpassing ter tafel brengt.

15 AANPASSING BIJ DWALING

Bij dwaling kan de rechter, op verlangen van een van de partijen, in plaats van de vernietiging uit te spreken de gevolgen van de overeenkomst ter opheffing van het nadeel wijzigen (art. 6:230 lid 2 BW).⁶⁰ Toepassing van deze bepaling veronderstelt dat aan de eisen van art. 6:228 BW is voldaan ('in plaats van de vernietiging uit te spreken'). Neemt men – bij een meerpartijenovereenkomst – betrokkenheid van de (alle) wederpartijen als een vereiste, dan zal de aanwezigheid van een onwetende medepartij niet alleen vernietiging, maar tegelijk contractaanpassing blokkeren. Kiest men bij niet-betrokken medepartijen voor de vorm van een correctie, dan is aan de dwalingseisen voldaan, zodat de mogelijkheid tot aanpassing wél bestaat. Dit laatste is winst. De optie van een rechterlijke bijschaving is juist ook bij de meerpartijenovereenkomst interessant; niet zelden zal door een aanpassing van de prijs het contract kunnen worden gesauveerd.

16 BESLUIT

Ik rond af met een ordenende samenvatting.

Wanneer zich met betrekking tot een driepartijenruil een wilsgebrek (aan de zijde van één partij) voordoet, kunnen de navolgende mogelijkheden worden onderscheiden.⁶¹

1. De invloed ging uit van *beide wederpartijen*. Bedrog: de overeenkomst is zonder meer vernietigbaar (par. 6). Dwaling: de overeenkomst is zonder meer vernietigbaar (par. 13).
2. De invloed ging uit van *één wederpartij*. Bedrog: de overeenkomst is zonder meer vernietigbaar (par. 7). Dwaling: de overeenkomst is in principe

---

⁶⁰ Vgl. par. 9-10.

⁶¹ In deze samenvatting veroorloof ik mij enkele verkortingen. Waar ik van bedrog spreek, heb ik tegelijk bedreiging en misbruik van omstandigheden op het oog. Ter overkoepeling hanteer ik het woord 'invloed', hoewel dat bij dwaling niet steeds zuiver is. Te goeder trouw is degene die hierboven veelal 'onwetend' werd genoemd: hij die het gebrek kent noch behoort te kennen (art. 3:11 BW).

vernietigbaar, maar de vernietigbaarheid kan niet worden ingeroepen tegen een medepartij te goeder trouw (par. 14).

3. De invloed ging uit van een *buitenstaander* (niet-partij). Bedrog: de overeenkomst is in principe vernietigbaar, maar de vernietigbaarheid kan niet worden ingeroepen tegen een medepartij te goeder trouw (par. 7). Dwaling: de overeenkomst is niet vernietigbaar (par. 14).

Wanneer aan de voor vernietiging geldende vereisten is voldaan, zal geregeld een rechterlijke aanpassing van de overeenkomst, ter opheffing van het door bedrogene of dwalende opgelopen nadeel, uitkomst kunnen bieden (par. 9-11, 15).

Aldus beschouwd bestaat een tredegewijze sanctionering, waarbij het bedrog als het ware één stap voorloopt op de dwaling:

- ‘vernietigbaarheid zonder meer’ geldt bij bedrog in de situaties (1) en (2), bij dwaling alleen in situatie (1);
- ‘vernietigbaarheid met correctie’ geldt bij bedrog in situatie (3), bij dwaling in situatie (2);
- bij bedrog bestaat steeds enigerlei vernietigbaarheid, bij dwaling is die in situatie (3) afwezig.

Deze tredeverschillen weerspiegelen de uiteenlopende wijzen waarop de wetgever (dit aspect van) de wilsgebreken heeft uitgewerkt, en accentueren – op de achtergrond daarvan – de ongelijke ernst van die gebreken.